

PHILOSOPHY

Феномен академічної доброчесності: основні аспекти та особливості дослідження

Л. Ю. Левченко

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»
 Переяслав-Хмельницький, Україна
 Corresponding author. E-mail: Les17ya@gmail.com

Paper received 30.11.19; Accepted for publication 12.12.19.

<https://doi.org/10.31174/SEND-HS2019-214VII36-08>

Анотація. Стаття присвячена спробі здійснити філософський аналіз феномену академічної доброчесності на підставі чинного законодавства (зокрема Закону України від 05.09.2017 року «Про освіту»). Показано, що розвиток освіти неможливий без дотримання стандартів та принципів академічної доброчесності, саме вона є показником розвитку суспільства. Академічна доброчесність є моральним ядром академічної культури.

Ключові слова: академічна доброчесність, освіта, академічна культура, етичні принципи, кодекс академічної доброчесності, студент, університет.

Актуальність. Сучасний стан вищої освіти характеризується реформами, спрямованими на перехід до ступеневої системи підготовки фахівців, а також піднесенням освіти України на рівень досягнень розвинених країн світу. «Освіта, інтелектуальний розвиток сьогодні виступають у якості стратегічного ресурсу суспільного поступу і одночасно могутнім фактором самореалізації особистості, її конкурентноздатності, добробуту і комфорту» [2, с. 14]. З огляду на це головним завданням ВНЗ є формування нового типу особистості з високим рівнем творчого потенціалу, здатної мобільно реагувати на суспільні перетворення в сфері майбутньої професії. Навчально-виховний процес повинен відображати інновації як в методиках викладання, так і у стосунках між його суб'єктами – носіями академічної культури, що засновані на засадах чесності, відповідальності, прозорості, поваги та етики. Тому актуальним для сьогодні є створення удосконаленого наукового середовища, метою якого стане підвищення якості системи освіти та її модернізація за кращими міжнародними зразками.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концептуальні і правові засади академічної доброчесності відображені в Національній доктрині розвитку освіти (2002), Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013), Законі України «Про авторське право і суміжні права» (2015), Законі України «Про освіту» (2017). Проблеми реформування й модернізації вітчизняної вищої освіти, різноманітні аспекти підготовки майбутніх фахівців у вищій школі презентовано у працях В. Андрушенка, Н. Гузій, Р. Гуревича, В. Кременя, А. Кузьмінського, В. Лугового, О. Савченко, О. Співаковського та ін. Питання забезпечення вищими навчальними закладами якості освітньої діяльності та якості вищої освіти залишається й на теперішній час відкритим, про що свідчать праці дослідників (Ю. Адлер, В. Долятовський, П. Канівець, Є. Мелешко та ін.).

Мета статті полягає у філософському аналізі феномену академічної доброчесності в освітньо-науковому просторі на підставі чинного законодавства (зокрема Закону України від 05.09.2017 року «Про освіту»).

У новому законі України «Про освіту» одним з аспектів державної політики є «академічна доброчесність – сукуп-

ність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [3, с. 42, п. 1]. Крім того, у цьому документі обґрунтовані провідні тези дотримання академічної доброчесності науково-педагогічними працівниками та здобувачами освіти, види її порушень та форми академічної відповідальності. Так, для освітян важливим є здійснення контролю за студентами з питань її впровадження в навчальних закладах, а також у професійній компетентності, заснованій на загальноприйнятих етичних нормах, положеннях Конституції і законах України, що виявляються в обов'язковому врахуванні доктрини про авторське право, наданні правдивих результатів досліджень та ін. Від здобувачів освіти вимагається самостійне виконання письмових робіт, оформлених відповідно до загальних вимог МОН України, де задіяні посилення на першоджерела інформації, а також представлення несфабрикованих показників власної навчальної діяльності.

Неможливий розвиток освіти та науки без дотримання стандартів та принципів академічної доброчесності, саме вона є показником розвитку суспільства. Академічна доброчесність є моральним ядром академічної культури. Ось чому пояснення основних засад академічної доброчесності студентам та молодим науковцям в процесі навчальної, виховної та наукової діяльності стає одним із найбільш важливих завдань. Саме на молодь покладають великі надії щодо утвердження і поширення високих етичних і моральних ідеалів та належних стандартів доброчесності у процесі навчання та наукової діяльності [1, с. 3]. Академічна доброчесність є сукупністю етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової та творчої діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та наукових досягнень.

У етичних нормах знаходять своє втілення загальнолюдські моральні вимоги і заборони, адаптовані до особливостей наукової діяльності. Етичні норми служать

для утвердження та захисту специфічних, характерних саме для науки цінностей. Першою з них є безкорисливий пошук і відстоювання істини. У повсякденній науковій діяльності зазвичай буває непросто відразу оцінити отримане знання як істинне або хибне. І ця обставина знаходить відображення в нормах наукової етики, які не вимагають, щоб результати були новими знаннями, які логічно, експериментально чи іншим чином обґрунтовані. Відповідальність за дотримання такого роду вимог лежить на самому вченому [6, с. 62].

Сучасний вчений, озброєний усією міццю сучасної техніки і підтримуваний всіма «активами» сучасних держав втрачає чіткі моральні критерії, коли він «в інтересах науки», а не з моральності, а часто і з суто «естетичного» інтересу до «справи», до відкриття та творчості винаходить різні види отрут, атомну, бактеріальну, психопатогенну зброю, це смертельно для людства, не кажучи про те, що це смертельно і для науки [5,460].

Найважливіший принцип етики наукового співтовариства покликаний орієнтувати дослідника на новизну наукового знання. Адже наука розвивається завдяки безперервному збільшенню та оновленню знань. Визначаючи суть наукової роботи, Макс Вебер (1864–1920) у своїй лекції «Наука як покликання і професія», стверджував: «Витвір мистецтва, коли він справді досконалий, не може бути перевершеним і ніколи не застаріє; кожен індивід особисто по-різному оцінюватиме його значення, проте ніхто ніколи не може сказати про справді досконалий витвір мистецтва, що він «перевершив» інший витвір, такий само досконалий. Навпаки, кожному з нас відомо, що зроблене нами в науці років через 10, 20, 40 застаріє. Такою є доля, ба більше, таким є сенс наукової праці, якому вона підпорядкована і якому служить, — і в цьому полягає специфічна відмінність її від усіх інших елементів культури; будь-яке досконале «втілення» задуму в науці означає появу нових «питань», власне, за своєю суттю воно воліє бути перевершеним і застаріти. І з цим мусить змиритися кожен, хто прагне служити науці. Звичайно, наукові праці здатні довго зберігати своє значення, приносячи «насолоду» своїми художніми якостями або залишаючись засобом навчання науковій праці. Однак бути перевершеними у науковому відношенні — це не лише наша спільна доля, а й наша спільна мета. Ми не змогли б працювати, якби не сподівалися, що інші підуть далі, ніж ми. У принципі цей прогрес прямує до нескінченності» [4, с. 15].

Серед фундаментальних цінностей академічної доброчесності виділяють такі: чесність – академічні спільноти доброчесності підсилюють роль інтелектуальної та особистої чесності під час пошуку істини та здобуття знань, навчання, викладання, проведення досліджень та виконання професійних обов'язків;

довіра – академічні спільноти доброчесності плекають довіру як цінність та прагнуть сформувати атмосферу взаємної довіри. Атмосфера довіри заохочує та сприяє вільному обміну ідеями, які, у свою чергу, дають змогу науковому пошукові повністю реалізуватися;

справедливість – академічні спільноти доброчесності встановлюють чіткі та прозорі очікування, норми та практики, які підтримують справедливість під час співпраці студентів, викладачів та адміністрації;

повага – академічні спільноти доброчесності цінують інтерактивний, кооперативний та колегіальний характер

навчання. Вони шанують, поважають думку інших та зважають на різні точки зору чи ідеї;

відповідальність – академічні спільноти доброчесності опираються на засади особистої відповідальності, поєднаної із бажанням кожної особи та груп осіб бути гідним зразком для наслідування, дотримуватися взаємно обумовлених стандартів роботи та вчасно реагувати на випадки порушень академічної доброчесності [7, с. 18-28]. Варто зазначити, що академічна доброчесність стосується не лише якості освіти, а й зокрема, вона прямо впливає на те, яких громадян виховує система вищої освіти в нашій державі, які цінності закладаються під час навчання в університетах країни. В перш за все, варто зауважити, що доброчесність являє собою довіру, в свою чергу недоброчесність проявляється через ментальність нашого суспільства, характеризуючись тим, що так багато простіше жити всім сторонам академічної спільноти. Будучи студенткою в минулому та викладачем у теперішній час, прийшла до такої думки, що процес навчання в університетах, метою якого є здобуття освіти і забезпечення кращого майбутнього, має бути спрямований на академічну доброчесність, так як схвалюючи недоброчесність, ми тим самим погоджуємося з тим, що якісної освіти все одно не отримаємо.

Основним інструментом дотримання академічної доброчесності є Кодекси честі. В кожному ЗВО повинні існувати подібні документи, що містять окрім переліку етичних норм, яких повинна дотримуватись академічна спільнота, ще й санкції за їх порушення. Правила поведінки повинні поширюватися на всіх студентів та викладачів, причому, як правило, вони прописані в окремих документах. Важливим є те, що викладачі та студенти беруть безпосередню участь у встановленні норм Кодексу та слідкують за їх виконанням.

Академічна доброчесність насамперед потребує звернення до гідності людини, до її поваги до інших. Чим вищий рівень взаємоповаги, чесності та довіри у спільноті, тим якісніше людина здатна вирішити свої завдання і усвідомити, що слід починати з себе.

Вища освіта через навчання і дослідження повинна створити фундамент академічної доброчесності, яка базується на інтелектуальній гідності і повазі до думок та ідей інших.

Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає: самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання; посилання на джерела інформації у разі запозичень ідей, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право; незаохочування інших осіб до вчинення дій, які суперечать нормам академічної доброчесності.

Дотримання академічної доброчесності педагогічними і науково-педагогічними працівниками передбачає: посилання на джерела інформації у разі використання ідей, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право; надання достовірної інформації про результати досліджень та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність; контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти.

Порушенням академічної доброчесності вважається: академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих ін-

шими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства; самоплагіат – оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів; фабрикація – вигадання даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях; фальсифікація – свідомо зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень; списування – виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання; обман – надання завідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу; формами обману є, зокрема, академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація та списування; хабарництво – надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна, послуг, пільг чи будь-яких інших благ матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі; необ'єктивне оцінювання – свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти.

За порушення академічної доброчесності педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники закладів освіти

ти можуть бути притягнені до такої академічної відповідальності: відмова у присудженні наукового ступеня чи присвоєнні вченого звання; позбавлення присудженого наукового ступеня чи присвоєного вченого звання; відмова в присвоєнні або позбавлення присвоєного педагогічного звання, кваліфікаційної категорії; позбавлення права брати участь у роботі визначених законом органів чи займати визначені законом посади.

Для дотримання академічної доброчесності необхідно: вказувати посилання на джерела інформації у разі використання ідей, тверджень, відомостей; дотримуватися норм законодавства про авторське право; надавати достовірну інформацію про результати досліджень; запровадити контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами вищої освіти.

Висновки. Формування спільноти, яка сповідує принципи академічної доброчесності – актуальне завдання суспільства, орієнтованого на розвиток та науковість. Особлива увага, звісно, повинна бути приділена формуванню професійних спільнот, для яких принципи доброчесності є базовими, життєво необхідними чеснотами.

Варто погодитися з думкою багатьох учених, що для розвитку й укорінення академічної чесності недостатньо просто вірити в фундаментальні цінності. Переведення цінностей зі слів у дії вимагає самовіддачі, рішучості і сміливості. Досягнення високих моральних стандартів залежить від того, наскільки всі будуть їх дотримуватися.

ЛІТЕРАТУРА

1. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених: кол. моногр./за заг. ред. Н. Г. Сорокіної, А. Є. Артюхова, І. О. Дегтярьової. – Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2017. – 169 с.
2. Андрущенко В. П. Три кроки назустріч освіті/В. П. Андрущенко//Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: зб. наук. пр. Ч. 1/Нац. техн. ун-т «Харківський політехнічний ін-т». — Харків: НТУ «ХПІ», 2002. — С. 14–19.
3. Закон України «Про освіту»: станом на 22 вересня 2017 р./Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К.: Парлам. вид-во, 2017. – 122 с.
4. Макс Вебер. Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика. — К., 1998. — С. 311-337.
5. Трубников Н. Н. Заблуждающийся разум? Многообразие всенаучного знания/Н. Н. Трубников. – М.: Политиздат, 1990. – 464 с.
6. Фролов И. Т. Этические аспекты биологии/И. Т. Фролов, Б. Г. Юдин. – М.: Знание, 1986. – 64 с.
7. Фундаментальні цінності академічної доброчесності. Перекладено за виданням «The Fundamental Values of Academic Integrity», видання друге. Міжнародний центр академічної доброчесності. Ред. Тедді Фішман. Університет Клемсон. 1999 36с.

REFERENCES

1. Akademichna dobrochesnist: problemy dotrymannia ta priorytety poshyrennia sered molodykh vchenykh: kol. monohr./za zah. red. N. H. Sorokinoy, A. Ye. Artiukhova, I. O. Dehtiarovoi. – Dnipro: DRIDU NADU, 2017. – 169 s.
2. Andrushchenko V. P. Try kroky nazustrich osviti/V. P. Andrushchenko//Problemy ta perspektyvy formuvannia natsionalnoi humanitarno-tekhnichnoi elity: zb. nauk. pr. Ch. 1/Nats. tekhn. un-t «Kharkivskiy politekhnichniy in-t». — Kharkiv: NTU «KhPI», 2002. — S. 14–19.
3. Zakon Ukrainy «Pro osvitu»: stanom na 22 veresnia 2017 r./Verkhovna Rada Ukrainy. – Ofits. vyd. – K.: Parlam. vyd-vo, 2017. – 122 s.
4. Maks Veber. Sotsiologiya. Zahalnoistorychni analizi. Polityka. — K., 1998. — S. 311-337.
5. Trubnykov N. N. Zabluzhdaiushchiy razum? Mnohoobraznye vsenauchnoho znaniya/N. N. Trubnykov. – M.: Polytyzdat, 1990. – 464 s.
6. Frolov Y. T. Etycheskiye aspekty byolohyy/Y. T. Frolov, B. H. Yudyn. – M.: Znanye, 1986. – 64 s.
7. Fundamentalni tsinnosti akademichnoi dobrochesnosti. Perekladeno za vydanniam «The Fundamental Values of Academic Integrity», vydannia druhe. Mizhnarodnyi tsentr akademichnoi dobrochesnosti. Red. Teddi Fishman. Universytet Klemson. 1999 36s.

The phenomenon of academic virtue: basic aspects and features of research

L. Levchenko

Abstract. The article is devoted to the attempt to carry out a philosophical analysis of the phenomenon of academic virtue on the basis of the current legislation (in particular the Law of Ukraine of 05.09.2017 "On Education"). It is shown that the development of education is impossible without observing the standards and principles of academic integrity, it is an indicator of the development of society. Academic virtue is the moral core of academic culture.

Keywords: academic integrity, education, academic culture, ethical principles, code of academic integrity, student, university.